

УДК 656.073.7

Лучникова Т.П., ст. викладач

Державний економіко-технологічний університет транспорту

СУТНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті розкрито економічну сутність поняття «використання транзитного потенціалу». Доведено, що ефективного використання транзитного потенціалу можна досягти лише шляхом одночасного раціонального користування природно-територіальними, інфраструктурними, інформаційними, трудовими та виробничо-обслуговуючими ресурсами та можливостями.

Ключові слова: транзит, транзитний потенціал, залізничний транспорт.

Luchnikova T.

THE ESSENCE USING THE TRANSIT POTENTIAL OF RAILWAY UNDERTAKINGS

In the article the notion economic substance - using transit potential. It is proved that effective use of the transit potential can only be achieved by simultaneously of the rational using natural and territorial, infrastructural, information, employment and industrial-servicing resources and capabilities.

Keywords: transit, transit potential, railway transport.

Лучникова Т. П.

СУЩНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯМИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА

В статье раскрыта экономическая сущность понятия «использование транзитного потенциала». Доказано, что эффективного использования транзитного потенциала можно достичь только путем одновременного рационального использования природно-территориальными, инфраструктурными, информационными, трудовыми и производственно-обслуживающими ресурсами и возможностями.

Ключевые слова: транзит, транзитный потенциал, железнодорожный транспорт.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Незважаючи на значний транзитний потенціал України загальний обсяг транзиту вантажів через її територію залізничним, автомобільним, річковим та авіаційним видами транспорту протягом останніх років значно зменшився. Тож Україна останніми роками продовжує втрачати свої позиції на ринку міжнародних перевезень. Поступове зниження обсягів транзиту через територію України пов'язано як зі зміною структури зовнішньої торгівлі основних країн - власників транзитних вантажів, так і частковою переорієнтацією їхніх товаропотоків в обхід нашої держави, зокрема через Білорусь та прибалтійські порти.

Таким чином, питання, пов'язане з вирішенням проблеми ефективного використання підприємствами залізничного транспорту транзитного потенціалу України є актуальним на сьогоднішній день та потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вирішення окремих питань використання транзитного потенціалу України займалися багатьох вчених. Серед них Новікова А. М., Калініченко О. В., Пирожков С., Прейгер Д., Чорний В. В., Садловська І. П., Мініна О. В., Світлична Ю. О., Бабич М. С., Коваленко І. Ф., Лифар В. В. та інші [1-12]. Цими науковцями розроблено методологічні основи підвищення та реалізації транзитного потенціалу, запропоновано методи оцінки транзитного потенціалу та ін. Однак, незважаючи на таку велику увагу,

деякі питання у цій сфері, до яких належить дослідження сутності та змісту поняття «використання транзитного потенціалу», вимагають подальшого з'ясування та уточнення.

Цілі статті. Провести дослідження сутності та змісту поняття «використання транзитного потенціалу» підприємствами залізничного транспорту, з метою уточнення його трактування на сучасному етапі розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Глобалізація економічних процесів змушує більшість розвинених країн вишукувати резерви підвищення ефективності функціонування національної економіки, шляхи економії ресурсів, а також тимчасового обмеження потреб. За таких умов цінність наявних ресурсів, які можуть принести додатковий дохід, суттєво зростає, надаючи тій або іншій країні конкурентні переваги на внутрішньому і міжнародному ринках. Однією з таких можливостей одержання державою доходу без витрачання дефіцитних ресурсів можна вважати використання транзитного потенціалу [3]. Тож в рамках даного дослідження спробуємо дослідити сутність та зміст поняття «використання транзитного потенціалу».

Для цього проаналізуємо трактування цього поняття попередніми дослідниками. Так, Садловська І. П. під «використання транзитного потенціалу» розуміє збільшення обсягів перевезень. У своїх дослідженнях вона дійшла висновку, що «значне нарощування обсягів транзиту вантажів через територію України можливе за умов переорієнтації перевезень по маршруту Китай-Європа з морського транспорту на залізничний, тобто через відродження «великого шовкового шляху». Утім залучити додаткові обсяги транзиту вантажів не можливо без реалізації комплексу заходів, аналогічних тим, що здійснили європейські країни-транзитери. Насамперед це стосується нормативно-правового врегулювання транзиту, провадження ринково-вмотивованої тарифної політики, а також розвитку транспортної інфраструктури» [7, с. 146]. Отже, ми бачимо, що Садловська І. П. пов'язує визначення поняття «використання транзитного потенціалу» зі збільшенням об'ємів перевезень транзитних вантажів.

Мініна О. В. здійснює дослідження транзитного потенціалу регіону та під «використанням транзитного потенціалу» розуміє його приумноження. Вона вважає, що «основою використання та нарощування транзитного потенціалу регіону повинні бути інституційні, економічні, фінансові та управлінські важелі як складові політики регіонального розвитку, котра забезпечувала б максимально ефективне використання географічного положення регіону з одночасним створенням сучасної конкурентоспроможної транспортної системи» [6, с. 11]. Дослідниця звертає свою увагу на те, що перш ніж розробляти певну стратегію використання транзитного потенціалу, необхідно провести якісну комплексну оцінку, яка дозволяє визначити величину та рівень використання транзитного потенціалу, а також конкурентні позиції регіону на ринках транзитних послуг з огляду на одержані результати.

Світлична Ю. О. також прямо не надає визначення аналізуемого нами поняття. Вона вважає, що «підвищення транзитного потенціалу» - це один з механізмів забезпечення реалізації зовнішньоторговельної політики країни в сучасних умовах. Проте, як і інші вчені вона наголошує на тому, що для ефективного використання такого механізму необхідне виконання таких заходів, як уніфікація національної нормативно-правової бази вітчизняного транспорту і транспортної діяльності в Україні з відповідними міжнародно-правовими нормами, уніфікація національних правових норм з міжнародним транспортним правом щодо міжнародних перевезень та їх транспортно-експедиційного обслуговування і приєднання України до низки міжнародних конвенцій і багатосторонніх угод, а також наближення технічних,

технологічних та екологічних національних стандартів і вимог щодо міжнародного транспорту до європейських норм, та їх поступове запровадження на вітчизняному транспортному ринку [8]. При цьому міжнародний транспорт – це послуги усіх видів транспорту (морського, повітряного, наземного, річкового і космічного), що надаються резидентами однієї країни резидентам іншої країни [10].

Бабич М. С. та Коваленко І. Ф. вважають, що «рівень використання транзитного потенціалу України проявляється в обсягах надходжень до національного бюджету за надання транзитних послуг, а сам транзит сприяє ефективному використанню резервів провізних можливостей національних транспортних систем та їх вдосконалення» [1]. Вчені звертають увагу на те, що використання транзитного потенціалу залежить від певних чинників.

Лифар В. В. в своїх дослідженнях довела, що в основі механізму «використання транзитного потенціалу» регіону (ТПР) лежить механізм створення транзитної послуги, як сукупність економічних ресурсів та способів їх взаємодії для реалізації зазначеного економічного процесу [4].

Таким чином, ми бачимо, що серед вищезгаданих досліджень спільним є те, що всі науковці пропонують звернути увагу на наближення технічних, технологічних норм та національної нормативно-правової бази вітчизняного транспорту до європейських стандартів.

Проведене нами дослідження дозволило нам дійти висновку, що не зважаючи на наявність значних наукових доробок в питанні використання транзитного потенціалу країни та регіону, жоден з вчених не надав конкретного визначення поняття «використання транзитного потенціалу».

Тож на основі наданого нами раніше визначення «транзитного потенціалу» та проведених подальших досліджень спробуємо надати власне визначення поняття «використання транзитного потенціалу».

В своїх дослідженнях ми дійшли висновку, що «транзитний потенціал країни – це сукупність невикористаних наявних можливостей та ресурсів держави, які включають в себе природно-територіальний, інфраструктурний, інформаційний, трудовий та виробничо-обслуговуючий потенціали, ефективно використовуючи які можливо досягти підвищення конкурентоспроможності національної транспортної системи країни на світовому рівні та перетворити її з можливо затребуваної в реально затребувану» [5].

Відповідно до словника української мови поняття «використання» означає застосовувати, вживати що-небудь з користю, користуватися чимсь [9].

Ми вважаємо, що при здійсненні транзитних перевезень необхідно раціонально користуватись природно-територіальними, інфраструктурними, інформаційними, трудовими та виробничо-обслуговуючими ресурсами та можливостями. Варто відмітити, що ефективного використання транзитного потенціалу можна досягти лише шляхом одночасного раціонального користування вищезгаданими ресурсами та можливостями, які становлять основу транзитного потенціалу.

Україна знаходиться на перетині важливих торгівельних шляхів між країнами та має сприятливі умови для розбудови транспортних шляхів. Все це обумовило необхідність виокремлення природно-територіальної складової транзитного потенціалу, як важливої складової.

Під раціональним користуванням природно-територіальною складовою транзитного потенціалу слід розуміти сукупність природних та територіальних ресурсів, які за певного рівня розвитку продуктивних сил можуть бути використані не лише для задоволення потреб людського суспільства, але й для реалізації транзитного потенціалу.

Вагоме місце з точки зору забезпечення переміщення матеріальних потоків займає інфраструктурна складова транзитного потенціалу. Саме транспортна інфраструктура, являючись складною техніко-економічною системою, використовується для реалізації прямих та зворотніх зв'язків підприємства з зовнішнім середовищем з використанням соціальної, економічної, виробничої і технічної підсистем. Таким чином поліпшення транспортної інфраструктури буде сприяти стимулюванню економічної активності та економічному розвитку [13].

Як зазначив С. Ішук, «інфраструктурний потенціал характеризує розташування підприємства з огляду на розвиток ринкової інфраструктури, наявність автомобільних та залізничних шляхів, морського транспорту, доступності енергоресурсів, сировини та інших факторів» [2].

Таким чином, транспортна інфраструктура має забезпечувати якість та доступність транспортних послуг, тому під використанням інфраструктурної складової транзитного потенціалу пропонуємо розуміти розбудову та модернізацію об'єктів транспортної інфраструктури підприємств залізничного транспорту відповідно до міжнародних стандартів.

Особливу актуальність у використанні транзитного потенціалу має інформаційна складова, адже ефективне господарювання транспортних, зокрема залізничних підприємств України не можливе без наявності адекватного сучасним вимогам інформаційного забезпечення. Як зазначає Фірсова О.Д. «розвиток системи інформаційного забезпечення надасть можливість підвищити ефективність управління перевізним процесом і задовольнити інформаційні потреби користувачів транспортних послуг. «Розвиток інформаційних технологій на сьогоднішній день стає домінуючим фактором, який впливає на прискорення соціальних трансформацій сучасного суспільства. Нові технології створюють нові можливості, нові горизонти» [11].

Розвиток інформаційних технологій дозволить докорінно змінити існуючу ситуацію і перейти на якісно новий рівень обслуговування власників транзитних вантажів, збільшити обсяги транзитних вантажопотоків і підвищити імідж національних транспортних підприємств, у т. ч. й залізничного транспорту, які забезпечують перевезення транзитних вантажів.

Не менш важлива роль у використанні транзитного потенціалу належить трудовій складовій. Ефективно користуватися трудовою складовою транзитного потенціалу транспортних підприємств, зокрема залізничного транспорту можна шляхом використання «можливостей його працівників за певних умов забезпечити реалізацію цілей підприємства з найраціональнішими витратами всіх виробничих ресурсів: технічних, матеріальних, енергетичних, трудових, фінансових» [12].

Всі засоби транспортування та засоби обслуговування транзитних перевезень формують виробничо-обслуговуючу складову транзитного потенціалу. Їх наявність є невід'ємною умовою функціонування підприємств залізничного транспорту. Тому під раціональним користуванням даної складової розуміємо забезпечення справного стану та вчасного оновлення засобів транспортування вантажів.

Отже, проведені дослідження дозволяють стверджувати, що «використання транзитного потенціалу» (у т. ч. й залізничними підприємствами) - це створення належних умов та запровадження відповідних принципів, які дозволять раціонально користуватися природно-територіальними, інфраструктурними, інформаційними, трудовими та виробничо-обслуговуючими ресурсами та можливостями, з метою залучення максимально можливих обсягів транзитних вантажів та одержання відповідних доходів від цього.

Висновки. Проведені дослідження сутності й змісту поняття «використання транзитного потенціалу» (у т. ч. й залізничними підприємствами) дозволять нам

виявити фактори впливу на використання підприємствами залізничного транспорту транзитного потенціалу країни, дослідити особливості функціонування залізничних підприємств на ринку транзитних вантажних перевезень, виявити умови та обґрунтувати принципи ефективного використання залізничними підприємствами транзитного потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Бабич М. С., Коваленко І. Ф. Глобалізація конкуренції транспортних послуг — одна зі складових міжнародної корупції // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — №. 6. — С. 190.
2. Іщук С. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств/ С.Іщук// Регіональна економіка. — 2005. - № 3. — С.48-56.
3. Калініченко О. В. Дослідження факторів формування та використання транзитного потенціалу автотранспорту: статистичний аспект / Ольга Віталіївна Калініченко// Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. — Тернопіль :Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. — Том. 13. — С. 39-46.
4. Лифар В. В. Технологія створення транзитної послуги на основі процесного підходу. «Регіональна економіка».- 2012.- № 1.- С. 228–237.
5. Лучникова Т. П. Дослідження сутності, специфіки та складових транзитного потенціалу України // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. — 2015. — №. 32. — С. 20-30.
6. Мініна Оксана Валеріївна Транзитний потенціал регіону та стратегічні напрямки його використання в сучасних умовах [Текст] :автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.05 / Мініна Оксана Валеріївна ; Черніг. держ. технол. ун-т. - Чернігів, 2011. — 20 с.
7. Садловська І. П. Стратегічне управління національною транспортною інфраструктурою України: Монографія. — К.: «Сердюк В.Л.», 2011. — 356 с.
8. Світлична, Ю. О. «Механізми забезпечення реалізації зовнішньоторговельної діяльності країни: транспортний і транзитний потенціали». Теорія та практика державного управління. — 2010. № 4.— С. 446-452.
9. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 1. — С. 412.
10. Словopedia. Економічна енциклопедія. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://slovopedia.org.ua/38/53404/381773.html>.
11. Фірсова О. Д. Інформаційні технології як фактор соціальної трансформації суспільства. [Електронний ресурс] / О. Д. Фірсова // Державне управління: удосконалення та розвиток. Випуск 9 — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=629>.
12. Череп А. В., Зубрицька Я. О. Дослідження сутності економічної категорії «трудовий потенціал» у менеджменті різних рівнів //Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — №. 4. — С. 8.
13. Jonathan Cowie. The Economics of Transport: A Theoretical and Applied Perspective. Routledge; 1 edition November 11. 2009.- 400 p.